

El compromís de les universitats catalanes amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible: cap a una educació transformadora per a un món nou

Introducció

Des de fa més de quatre dècades, la humanitat ha acceptat que ha de fer front a reptes globals que afecten la supervivència de l'espècie; reptes que, tot i tenir diferents impactes a nivell local i regional, exigeixen solucions universals, pensades i aplicades de forma general. D'una banda hi ha els reptes derivats de l'evidència dels límits de la biosfera i el caràcter intergeneracionalment depredador i desigual de les formes dominants de creixement, i, en paral·lel, ens trobem amb la consciència sobre la injusta distribució de benestar a nivell mundial. Els diversos debats sobre aquests reptes van portar a l'aparició del concepte de desenvolupament sostenible, que defensa un model de desenvolupament de la societat basat en tres eixos indissociables: l'econòmic, el social i l'ecològic. Un concepte que l'Agenda 2030 de l'ONU i els Objectius del Desenvolupament Sostenible (ODS) ara tornen a posar al centre de l'agenda internacional.

A més, durant les darreres dècades, molts altres problemes mundials, de diferent tipus i abast, però sempre connectats als reptes globals, han entrat a l'agenda internacional: les diverses i creixents formes de desigualtat, el canvi climàtic, l'esgotament dels recursos no renovables i l'estrès i malbaratament de molts dels renovables, els conflictes, la gestió dels fluxos migratoris, l'amenaça dels totalitarismes, etcètera.

Tot plegat planteja una disjuntiva important a la humanitat: la **necessitat d'una transformació global de valors, actituds, estils de vida i formes de pensament i de comportament** per frenar la progressiva degradació de les condicions de vida. Una transformació que cal fer de forma generalitzada, malgrat que formalment els processos de decisió bàsics continuen sent a escala estatal. I és justament en aquest punt on cal situar la importància dels ODS i de l'Agenda 2030, que, en substituir els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM), signifiquen la signatura d'un contracte de futur per al món. Els ODS tenen un abast universal, atès que el seu àmbit d'actuació i compromís afecta tots els països del món, i pretenen garantir que els resultats assolits afectin la totalitat de la població. Combinant, com els ODM, finalitats de diferent abast, fites concretes i un sistema d'indicadors de mesura, suposen un paraigua formal enormement interessant en un doble sentit: a) primer, agrupen, donen rellevància i doten d'institucionalització a moltes iniciatives i actuacions fins ara disperses i sotmeses a diferents lògiques sectorials; i b) en ser d'abast universal, el seu assoliment implica que a cada país, els diversos actors i sectors hagin de concretar, a diversos nivells, els ODS.

Naturalment, això s'aplica també a la tasca de les universitats, tot seguint la seva tradició en els àmbits de la cooperació al desenvolupament, la justícia social i el desenvolupament sostenible mitjançant la formació, la recerca científica i la innovació.

El nostre compromís: posem l'Agenda 2030 al centre de la tasca de les nostres universitats

Les universitats juguen un paper cabdal a l'hora de contribuir a la transformació social i al

desenvolupament sostenible a través de tres missions: la formació, la recerca científica i la innovació. Per primer cop, aquest rol queda reflectit en la formulació dels ODS. Davant d'aquest nou context, les universitats públiques catalanes manifestem el nostre compromís de contribuir i d'alinejar-nos amb l'agenda mundial de Nacions Unides.

Apostem per situar el desenvolupament sostenible al centre de la nostra missió com a institucions d'educació superior i, per tant, vetllarem per assegurar la coherència del compromís amb els ODS en els nostres àmbits d'actuació.

Aspirem a que les universitats membres de l'ACUP es puguin distingir en el futur pel seu compromís i per la contribució a l'agenda 2030, com a part fonamental del nostre compromís social: apostar per situar-les a l'avantguarda internacional, com a exemples de vinculació i compromís a la societat més propera i al conjunt del planeta.

Perquè això sigui possible les nostres universitats tenen el repte de repensar els seus compromisos pel que fa a les seves polítiques, especialment les de sostenibilitat, de cooperació universitària al desenvolupament i, en general, de responsabilitat social. Així mateix, en el marc de cada una de les nostres universitats, però també de l'ACUP, caldria aglutinar aquestes polítiques, mitjançant una coordinació eficaç que assegurí la coherència de totes les accions realitzades i dotar-les de la rellevància necessària. Aquesta coordinació ha de centrar-se en les línies d'actuació vinculades a l'agenda i ha de contribuir a crear espais d'intercanvi i de discussió col·lectiva que promoguin la implicació dels diferents agents a través de processos participatius entre els diferents sectors universitaris, ja que la participació i el debat són part de l'aprenentatge cap a un model de societat orientat al desenvolupament sostenible.

Repensar l'educació

Fruit del treball i la reflexió al voltant de l'educació i el desenvolupament sostenible, que s'ha desenvolupat en el marc de l'ACUP en els darrers dos anys, les universitats públiques catalanes hem arribat al present acord de futur per a una formació de qualitat inclusiva i equitativa a l'abast de tothom. A més, agafem el ferm propòsit de realitzar la mateixa feina en l'àmbit de la recerca durant els propers mesos i d'elaborar un document amb els compromisos que adquirirem per tal de garantir que la nostra recerca i innovació contribueixin a l'assoliment dels ODS.

Pel que fa a la formació forma part de la responsabilitat de les universitats i institucions d'educació superior contribuir a construir una ciutadania global crítica, activa i socialment compromesa amb un desenvolupament humà just i equitatiu per a totes les comunitats del planeta. És tasca de les universitats formar ciutadans i professionals conscients de la responsabilitat social i ambiental que es deriva de la seva activitat i amb capacitat d'exercir les competències necessàries per assolir-la.

Com ja es va recollir en la Carta Magna de les Universitats Europees l'any 1988, la universitat ha d'assegurar una educació que garanteixi el respecte envers els grans equilibris de l'entorn natural i la vida per a les generacions futures. Així mateix, la Declaració de Nagoya, signada al final de la Dècada de l'Educació per al Desenvolupament Sostenible de la UNESCO, l'any 2014, reivindica "crear un món en què tothom tingui l'oportunitat de beneficiar-se de l'educació i d'aprendre els valors, actituds i formes de vida necessaris per a un futur sostenible i una transformació social positiva a través d'una major orientació cap al desenvolupament sostenible".

Actualment, però, si bé l'aprovació dels ODS obre un nou escenari d'oportunitats envers una educació superior compromesa, els sistemes d'educació superior -també el català- es troben davant de diferents obstacles que amenacen les possibilitats de contribuir al desenvolupament sostenible. Efectivament, les institucions d'educació superior estan obligades a donar resposta a una creixent preocupació per la competitivitat, intentant donar resposta a rànquings globals basats en indicadors que no tenen en compte l'impacte social necessari del sistema universitari. A més, la pèrdua de pes de les humanitats i la tendència a l'especialització de cada una de les disciplines científiques dificulten un abordatge global dels problemes de la nostra societat i del nostre planeta.

Cal, per tant, **repensar l'educació**, tal i com expressa el pròleg de l'informe presentat per la UNESCO l'any 2016 amb aquest mateix nom: "El món canvia, l'educació també ha de canviar. Les societats viuen transformacions profundes arreu, i això exigeix noves formes d'educació per promoure les competències que necessiten les societats i les economies, avui i demà. (...) L'educació hauria de ser aprendre a viure en un planeta sota pressió. Hauria de ser alfabetisme cultural, sobre la base del respecte i la dignitat per a tothom, que contribuís a unir les dimensions socials, econòmica i mediambiental del desenvolupament sostenible."

Des de les universitats públiques catalanes apostem per fomentar una autèntica transformació de la docència al servei dels ODS, fent que la comunitat universitària conegui i s'apoderi d'aquesta agenda i promovent una nova aliança local i global a favor d'aquests objectius. Ens comprometem a posar en marxa les següents línies de treball en els propers anys per contribuir a la formació d'una ciutadania global i compromesa.

Propostes d'acció

1. Cap a la formació d'una ciutadania global i responsable

En l'àmbit de l'educació els ODS ens emplacen (Objectiu 4, fita 4.7.) a garantir la formació de professionals i ciutadans responsables, capacitats per afrontar els grans reptes de la nostra societat, i, per tant, educats en la perspectiva de desenvolupament sostenible i des d'una perspectiva de ciutadania global i responsable. Aquesta nova visió de la docència ens ha de conduir a revisar els nostres estudis partint de la idea que han de garantir la inclusió real de la perspectiva de desenvolupament sostenible. És per això que ens comprometem a analitzar i reflexionar sobre els continguts dels estudis actuals i a reorientar de manera progressiva el currículum i les metodologies docents, apostant per coneixements més inter- i transdisciplinaris i la democratització del coneixement.

Per a aquest canvi ens cal comptar amb dues eines bàsiques: un professorat format i un sistema que avaluï la qualitat dels currículums en base a les competències transversals en desenvolupament sostenible que ha d'assolir l'alumnat en acabar els estudis.

En aquest sentit ens comprometem a formar el professorat en els temes relacionats amb l'Agenda 2030 i el desenvolupament sostenible i dotar-lo d'estratègies i eines específiques que l'ajudin a implementar el desenvolupament sostenible en la seva docència. Al mateix temps s'estudiarà l'establiment d'incentius i sistemes de reconeixement que afavoreixin una formació transformadora.

Així mateix, demanem que l'AQU incorpori, ítems d'avaluació en el procés d'acreditació i revisió

dels plans d'estudi que garanteixin que tant els continguts de la nova agenda com les metodologies docents apropiades estiguin incorporades als currículums, de manera que permetin que l'alumnat assolixi les competències transversals necessàries en relació al món global.

Per últim, la universitat ha de ser un ens inclusiu que garanteixi l'equitat i la inclusió. En aquest sentit els programes per promoure l'accés dels col·lectius més vulnerables i infrarepresentats i les polítiques de beques al costat d'uns bons serveis d'acompanyament, han de ser una prioritat per a l'administració catalana, els consells socials i les universitats mateixes.

2. La comunitat universitària s'ha d'apropiar de l'agenda 2030

La difusió dels compromisos de la nova agenda entre la ciutadania és un dels elements clau per aconseguir que aquesta en sigui protagonista i, al mateix temps, en reclami el compliment als respectius governs. És per això que entenem que els estudis universitaris, on es formen els futurs professionals, han de ser un canal per donar a conèixer l'existència d'una agenda mundial que compromet el futur del conjunt de la societat

Amb aquesta finalitat, les universitats catalanes volem fer difusió i sensibilització dels ODS entre la comunitat universitària. Entre altres, per als estudiants de qualsevol dels estudis dels nostres centres, promourem l'oferta d'una formació específica que doni a conèixer els reptes mundials de sostenibilitat i de desenvolupament; que contextualitzi el marc de l'agenda 2030 d'una manera crítica; i que animi a la reflexió i a l'acció sobre les possibilitats de canvis individuals i col·lectius orientats al desenvolupament sostenible.

3. Una nova aliança per a la nova agenda

Finalment, el model d'aliança entre els diferents actors, al qual fa referència l'últim dels Objectius de Desenvolupament Sostenible, ens emplaça a vertebrar una autèntica estratègia de col·laboració en xarxa entre les diferents universitats i amb el conjunt d'institucions en els àmbits, local, nacional i internacional de la societat civil, de l'administració pública i del sector empresarial al servei de la consecució dels ODS.

Aquesta estratègia ha de permetre intercanviar i fer visibles les experiències ja existents i promoure accions i línies de treball conjuntes entre els diferents actors.

Des de les universitats públiques catalanes entenem que ens correspon posar la nostra experiència i coneixement en l'àmbit del desenvolupament sostenible al servei de la societat catalana i global. En aquest sentit, ens posem a disposició del govern i la societat civil catalanes per contribuir a donar forma a l'aplicació i implementació de l'Agenda2030 a Catalunya i a fer-ne el seguiment i avaluació posteriors, en línia amb el Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible.

L'agenda 2030 és l'agenda de la ciutadania i dels països. Les universitats públiques catalanes volem contribuir-hi, per a la construcció d'un món sostenible, just i al servei de les generacions futures.